

УДК 37.091.4 В. Сухомлинський

Оксана АДАМЕНКО

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та інклюзивної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна
e-mail: adamenkooksana76@gmail.com

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ Р. ШТАЙНЕРА ТА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті здійснено компаративний аналіз педагогічних ідей вальдорфської педагогіки, заснованої Р. Штайнером і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського. Даний аналіз сприятиме більш глибокому вивченню дисципліни «Вальдорфська педагогіка», що викладається студентам факультету дошкільної та початкової освіти. Виділено основні ідеї, що потребують порівняльного аналізу: філософські концепції: антропософія Р. Штайнера і гуманістична концепція В. О. Сухомлинського; ідея свободи; природа основний засіб навчання; формування всебічно розвинутої особистості; вікова періодизація та ритми життя; колегіальне самоуправління школою, взаємодія школи, сім'ї і громадськості щодо організації діяльності учнів; підготовка вчителя.

Ключові слова: компаративний аналіз, вальдорфська педагогіка, гуманістична педагогіка, антропософія, вікова періодизація, ритми життя, колегіальне самоуправління, підготовка вчителя.

Суттєві зміни в сучасній освіті зумовлені розвитком українського суспільства на засадах демократизації, гуманізації та європейської інтеграції. Поруч з традиційними освітніми системами виникають альтернативні, що сприяє адаптації здобутків зарубіжної і вітчизняної педагогічної думки до постійно зростаючих потреб в освітній галузі.

Реалізація сучасної стратегії розвитку освіти в Україні потребує аналізу світового педагогічного досвіду гуманістичної орієнтації, зокрема передового досвіду вальдорфської школи заснованої Р. Штайнером, яку ЮНЕСКО визнало школою XXI століття, завдяки тому, що вона на практиці реалізує цілі й ідеали гуманістичної педагогіки [1].

Критичне вивчення теорії і досвіду вальдорфської педагогіки необхідне з точки зору перспективи входження й інтеграції України до західно-європейського освітнього простору. Але розвиток освіти в Україні в контексті європейських і світових тенденцій повинен відбуватися за умови врахування особливостей нашого суспільства, тих специфічних завдань, які стоять перед освітою України на сучасному етапі.

Системний підхід до вивчення і використання ідей і досвіду вальдорфської педагогіки у сучасній національній школі відкриває можливості для реалізації гуманістичного національного виховання, на основі компаративного аналізу поглядів Р. Штайнера і В. О. Сухомлинського.

У 90-х роках ХХ століття, разом з відкриттям першої школи в Україні (м. Одеса, 1993 р.), спостерігається значний інтерес дослідників до вивчен-

ня різних аспектів діяльності вальдорфських шкіл, а також підготовка ґрунтовних дисертаційних досліджень філософських, соціальних та педагогічних ідей Р. Штайнера.

Наукові засади вальдорфської педагогіки стали предметом дисертаційних досліджень таких вітчизняних науковців: О. М. Іонова досліджувала науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки [1]; А. М. Растрігіна розкрила ідеї вальдорфської педагогіки у системному аналізі теорій вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці кінця ХІХ – першої половини ХХ століття; В. В. Новосельська обґрунтувала провідні ідеї естетичного виховання учнів у вальдорфських школах; С. В. Гозак здійснила гігієнічну оцінку впровадження вальдорфської педагогічної технології в загальноосвітніх навчальних закладах України; С. Є. Лупаренко розкрила особливості розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки; О. М. Лукашенко обґрунтувала проблеми збереження здоров'я молодших учнів у вальдорфській педагогіці; Литвин Л. В. обґрунтувала організаційно-педагогічні умови адаптації ідей вальдорфської педагогіки до діяльності української школи [2].

Основні ідеї вальдорфської педагогіки також висвітлено і у статтях провідних вітчизняних науковців: О. Р. Боделан, В. М. Зоц, С. Г. Краморенко, В. В. Павленко, О. А. Удода, В. А. Усачова.

Однак, компаративного аналізу ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної

педагогіки В. О. Сухомлинського, який було б реалізовано на рівні теоретичного осмислення й узагальнення їх педагогічних ідей не було здійснено.

Вибір теми даного дослідження зумовлений рядом передумов.

По-перше, при викладанні курсу «Вальдорфська педагогіка» для студентів факультету дошкільної та початкової освіти постає нагальна проблема здійснення ґрунтовного аналізу концептуальних основ вальдорфської школи.

По-друге, активне впровадження ідей альтернативної вальдорфської педагогіки у дошкільних та загальноосвітніх закладах потребує глибокого дослідження організаційно-педагогічних умов діяльності вальдорфських шкіл.

По-третє, компаративний аналіз гуманістичних ідей Р. Штайнера і В. О. Сухомлинського дасть можливість глибше дослідити цей феномен педагогічної думки.

Отже, виникає потреба у здійсненні компаративного аналізу, а саме, реалізації комплексного порівняння педагогічних ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського.

Компаративістика – це наука, що ґрунтується на дослідженні спільних характеристик різноманітних феноменів людського буття. Компаративний аналіз у педагогіці – це метод дослідження розвитку освіти за допомогою уявного її поділу на складові елементи, причому кожна складова аналізується окремо у межах єдиного цілого, наприклад, системи освіти. Для здійснення компаративного аналізу проблеми нами обрано порівняння за концептуальними ознаками. Цей прийом компаративного аналізу є найбільш технологічним, оскільки дозволяє розкрити особливості концептуальних положень двох педагогічних напрямів, що сприятиме глибокому аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Мета статті – на основі цілісного аналізу поширення й впровадження провідних ідей вальдорфської педагогіки в Україні здійснити компаративний аналіз педагогічних ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського.

Відповідно до мети визначено основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати провідні ідеї вальдорфської педагогіки Р. Штайнера в контексті сучасної освіти.
2. Розкрити концептуальні основи гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського.
3. Здійснити компаративний аналіз концептуальних ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського.

Перше знайомство з системою організації вальдорфських шкіл формує уявлення про зовсім нові умови організації навчання, які суттєво відрізняються від сучасної системи освіти в Україні. Але детальний аналіз концептуальних основ вальдорфської педагогіки дає підстави зробити висновки, що вони мають багато спорідненого з сучасною освітньою системою, побудованою на засадах гуманістичної педагогіки. Створені Р. Штайнером і В. О. Сухомлинським школи були близькі за своєю сутністю і у сукупності становили цілісні педагогічні системи.

Для здійснення компаративного аналізу необхідно виділити ті концептуальні положення, що лежать в основі педагогічних систем і які стануть фундаментом нашого дослідження. Серед основних виділимо наступні:

- філософські концепції: антропософія Р. Штайнера і гуманістична концепція В. О. Сухомлинського;
- ідея свободи;
- природа основний засіб навчання;
- формування всебічно розвинутої особистості;
- вікова періодизація та ритми життя;
- колегіальне самоуправління школою, взаємодія школи, сім'ї і громадськості щодо організації діяльності учнів;
- підготовка вчителя.

Порівняльний аналіз даних положень дасть можливість глибше зрозуміти особливості розвитку західноєвропейської і вітчизняної освіти та педагогічної думки.

В. О. Сухомлинський одним із перших у радянській педагогіці свого часу став розробляти гуманістичні традиції вітчизняної та світової педагогічної думки. У роботі «Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості» він пише про те, що «кожна людина вже в роки дитинства й особливо в отрочстві й ранній юності повинна досягти щастя повноти свого духовного життя, радості праці та творчості» [3].

Універсальність запропонованої В. О. Сухомлинським гуманістичної педагогіки, орієнтованої на особистісний розвиток кожного підростаючого громадянина країни. У центрі гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського – дитина з її реальним духовним світом – самоцінна, складна, духовна особистість, яка постійно розвивається. Поєднання значної теоретичної роботи і практичного досвіду виховання дало можливість створити таку гуманістичну виховну систему, засновану на визнанні особистості, яка розвивається, вищою соціальною цінністю.

Антропософія Р. Штайнера є процесом розуміння й пізнання, вона виникає в людині як

«потреба серця», «усвідомлення своєї людяності». Отже, антропософію він тлумачив як шлях, притаманний людині. Її завдання полягає в тому, щоб дати не фрагмент наукового дослідження, а найповніше, цілісне уявлення про суть людини, тобто істину. Цю істину він вбачав у пізнанні прихованої закономірності «реально-духовного світу». В антропософському розумінні людина – це маленький космос, а космос це велика людина. Світ, природа та історія точно відображають людину, а людина поєднує в собі світ, природу та історію в мініатюрі. Людина, за твердженням Р. Штайнера, має не лише чуттєво видиме фізичне тіло, а й надчуттєві органи ефірне тіло, астральне тіло і «Я»-тіло.

Концепт людини – центральний у теоріях обох педагогів. Р. Штайнер і В. О. Сухомлинський – представники різних течій та різних етапів розвитку педагогічної думки, проте цінним у їх концепціях було цілісне бачення людини як єдності розуму, душі і тіла.

Ідея свободи. Провідна ідея теорії Р. Штайнера – вільна педагогіка, яка не знає соціального, релігійного, національного поділу. Педагогіка, покликана розвивати природні задатки дитини, її внутрішню свободу й гідність. Свобода у Р. Штайнера це основна цінність людини і головна умова його творчого духовного життя. Свобода повинна бути в центрі виховання і освіти людини. Свобода для отримання освіти представників різних класів, релігійна толерантність, расова рівність, гендерне рівноправ'я.

Досліджуючи проблеми свободи, Р. Штайнер в основній своїй філософській праці «Філософія свободи» доходить висновку, що саме творча свобода є провідною характеристикою людського буття й гармонійного розвитку людини.

У працях В. О. Сухомлинського поняття «педагогіка свободи» або «вільне виховання» відсутні. Але при глибокому вивченні праць ми виявили велику увагу педагога до проблеми свободи і її бачення як свободи вибору, творчості самореалізації.

Поняття свободи педагог асоціює з відповідальністю і обов'язком. У «Листах до сина» він пише: «Треба тонко відчувати три речі: можна, не можна і треба. Той хто відчуває ці речі має найважливішу особливість громадянина – почуття обов'язку. Обов'язок – це свобода в дії, це одухотворення людських вчинків благородною ідеєю – в ім'я чого я і роблю це...» [3, 624].

Цінним у спадщині видатних педагогів є те, що вони обґрунтували ідею свободи як засобу виховання і формування повноцінної особистості.

Природа – основний засіб навчання. У вальдорфській школі виняткове значення надається

педагогічному впливу довкілля. Вальдорфські вчителі прагнуть поглибити в дітей почуття зв'язку з природою. Їхнє кредо: «Те, що добре для природи, завжди добре й для людей». Тому дітей учать жити у співробітництві й злагоді зі світом природи. Це навчання включає: емоційний рівень – любов до природи; науковий – розуміння природних процесів; рівень вчинків – дійова турбота про довкілля. Все, що оточує дитину у вальдорфських закладах, повинно бути вготовлено з природних матеріалів. Жодної хімії і штучних матеріалів. Навіть іграшки, якими грає дитина у вільний час і додатковий матеріал на заняттях виготовлені з гілок і стволів, шишок, каштанів, жолудів. Для ліплення використовують або глину, або підфарбовують віск.

Ці ідеї є дуже близькими і для В. О. Сухомлинського, він пише: «Краса природи загострює сприйняття, пробуджує творчу думку, наповнює слово індивідуальними переживаннями. Треба розвивати мислення дітей, зміцнювати розумові сили дитини серед природи з безмежним багатством явищ з невичерпною красою» [3, 55].

Триста сторінок «Книги природи», про які пише В. О. Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям» – це захоплюючі уроки розвитку дитячої думки в зелених класах. Створення «Книги природи» дуже близьке створенню власних зошитів-підручників у вальдорфській школі. Через занурення у сутність явищ і відтворення на сторінках власних підручників результатів спостереження за явищами природи. В. О. Сухомлинський підкреслював, щоб засвоєння перших істин було не за підручником, а з джерел природи, що найвірніше сприяє розвитку особистості.

Вражає схожість ідей двох педагогів на процес пізнання, який починається із живого споглядання процесів в природі і чуттєвого сприйняття, що є необхідною передумовою розвитку абстрактного мислення дитини.

Формування всебічно розвинутої особистості. Ідея виховання всебічно і гармонійно розвинутої особистості є стрижнем педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. Основні сторони гармонійно розвинутої особистості – це «моральна, ідейна, громадянська, розумова, творча, трудова, естетична, емоційна, фізична досконалість» [3, 78].

Р. Штайнер також писав про гармонію складових розвитку особистості дитини: «завдання виховання, в духовному сенсі, полягає в тому, щоб правильним чином зв'язати душу з тілом. Вони повинні перебувати в гармонії, повинні бути один з одним узгоджені...» [4, 16].

Ці цитати видатних педагогів доводять спільність їх поглядів на цілісність і гармонійність

формування особистості дитини. Велику увагу обидва педагога приділяли естетичному і трудовому вихованню особистості.

Вікова періодизація. Ритми життя. За Р. Штайнером організація життя дитини повинна бути зорієнтована на психофізичні та біологічні ритми живої душі – ритм дихання, сну і денної діяльності, ритм тижня, пори року. Згідно з вченням Р. Штайнера, розвиток дитини умовно поділяють на три семирічні стадії, кожна з яких потребує іншого підходу від вихователя чи вчителя: від народження до 7 років; від 7 до 14 років; від 14 до 21 років.

Перші сім років життя дитини виховання волі дитини і ключове слово для вихователів, батьків і вчителів «Я сам». У сім років настає глибока криза в розвитку дитини зміна молочних зубів. Р. Штайнер вчить обережно ставитись у цей період до її психофізичного ресурсу і категорично забороняє до настання семи років нав'язане інтелектуальне навантаження математику, читання, письмо. Через приклад в дошкільному віці – до створення свободи і недоторканості інших людей.

З 7 до 14 років, стверджують вальдорфські педагоги, дитина навчається через оповідь та заняття мистецтвом, які розвивають сферу почуттів. Тут завдання вчителя – донести до учнів, що світ – прекрасний. Через авторитет до почуття впевненості у житті та вміння співпрацювати з різними людьми на демократичних засадах.

Після 14 років діти пізнають світ переважно через власні судження і критичне мислення. У старших класах вальдорфської школи учні мають відчуття, що світ – правдивий. У це семиріччя відбувається розвиток мислення, і головне у вихованні «пошук істини, рух до правди». Через освіту до поглибленого інтересу до світу і до життя оточуючих людей.

Згідно вікової періодизації існує заборона ранньої інтелектуалізації та навчання, що досягається обмеженням навчання до семи років.

В. О. Сухомлинський один з перших запропонував у своїй книзі «Серце віддаю дітям» розпочинати навчання дітей з шестирічного віку. Ідея більш раннього навчання дітей реалізувалася у «школі радості». При цьому педагог враховував образність і пластичність дитячого мислення та емоційну збудливість думки. Це була школа не зазубрювання і натаскування, а школа з уроками «живої думки» дітей.

Отже, В. Сухомлинський і Р. Штайнер надавали важливого значення перехідному періоду від 6 до 7 років. Системи підготовки включала розвиток дітей серед природи. Розвиток здатності до кольорового та просторового відчуттів. В. О. Сухомлинський пропонував дітям відчувати і емоцій-

но переживати різноманітність кольорів і відтінків у природі. У вальдорфській школі стимулюють сприймати кольори всіма органами чуття. Спільним для обох педагогів було використання казки як основного засобу навчання у цей період. Обидва педагоги пропонують розвивати психофізичні ресурси дитини через природу і врахування індивідуальних можливостей.

Колегіальне самоуправління школою, взаємодія школи, сім'ї і громадськості щодо організації діяльності учнів. Родинне виховання і єдність школи і сім'ї є основою діяльності Павлиської школи. Як вважав В. Сухомлинський батьки повинні вчитися стільки ж років у батьківській школі як і діти. У «Батьківській педагогіці» він розробляє цілісну концепцію взаємозв'язку родини, школи і громадськості на глибокому народному підґрунті.

Структура управління ж у вальдорфській школі, на думку Р. Штайнера, повинна відповідати принципам гуманізації та демократизації управління й заснована на внутрішньому колегіальному самоврядуванні, яке базується на: дотриманні ідеалів і гнучкості, відповідальності та єдності, що знайшли своє відображення в педагогічному самоуправлінні, та здійснюються колегією вчителів та батьків на конференціях. Конференція складається з трьох різних частин, що відображає якісно різні сфери діяльності освітньої установи – педагогічну, адміністративно-організаційну і фінансову. Важливою ознакою вальдорфської школи є тісна співпраця з батьками. Їхній ентузіазм у заснуванні й підтриманні діяльності школи не менш значущий, ніж ентузіазм учителів.

Підготовка вчителя. Індивідуальність учителя розглядається В. Сухомлинським в аспекті носія культурних у поєднанні з національними і загальнолюдськими цінностями.

При цьому успішна особистість учителя пов'язана у нього з поняттям «хороший учитель» який:

- «по-перше, любить дітей, вірить у них, знаходить радість у спілкуванні з ними, переймається дитячими радощами і прикрощами;
- по-друге, добре знає свій навчальний предмет, слідкує за новітніми відкриттями, дослідженнями, досягненнями, оскільки «чим багатші знання педагога, тим яскравіше розкривається його особисте ставлення до знань, науки, книги, розумової праці, інтелектуального життя»;
- по-третє, знає психологію і педагогіку, здатен розуміти і відчувати дитину, найтонші сфери духовного життя особистості, яка формується, розум, почуття, воля, переконаність, самосвідомість;

- по-четверте, досконало володіє вміннями у тій чи іншій трудовій діяльності, «майстер своєї справи», перший найважливіший світоч інтелектуального життя, який пробуджує в дитини жадобу до знань, любов до науки, культури, освіти, гаряче поривання до невпинного духовного росту й удосконалення [3, 15].

Вальдорфський педагог – приклад для наслідування, рольова модель поведінки. Настрій, інтелект, душевний стан – це все впливає на дитину, вірив Р. Штайнер. Дуже високі вимоги ставляться до професіоналізму вальдорфських вчителів, оскільки силі впливу особистості вчителя на дітей і батьків надається великого значення. Учителі мають бути добре естетично підготовлені: уміти малювати, грати на музичному інструменті, ритмічно рухатися. У вальдорфській школі один учитель веде дітей з першого по восьмий клас майже з усіх предметів.

Обидва педагога ставлять високі вимоги до особистості вчителя. Щоб уникнути негативного впливу на дитину, педагог повинен контролювати свою поведінку, займатися самовдосконаленням та постійно підвищувати професійну кваліфікацію.

Павлиська і вальдорфська школа – це осередки духовного зв'язку вчителя і учня. Лише високого рівня професіонал може стати істинним прикладом для дитини.

Компаративний аналіз педагогічних теорій Р. Штайнера і В. О. Сухомлинського виявив, що обидва створили унікальні системи що визначаються високим рівнем інноваційності. Погляди видатних педагогів на проблему розвитку особистості мають багато спільного, зокрема, це стосується таких аспектів, як: гармонійний розвиток особистості; свобода, як засіб виховання; природа, як середовище розвитку особистості дитини; духовний зв'язок учителя й учня; побудова навчання й виховання відповідно до вікових особливостей учнів, а також зв'язок школи і сім'ї.

Найбільш перспективним щодо впровадження ідей вальдорфської педагогіки в українській школі вважається: навчання молодших школярів; реалізація природного, національного, соціального, культурного контекстів їх навчання; організація різнобічної художньо-творчої діяльності; використання терапевтичного ефекту вальдорфської педагогіки.

Список використаних джерел

1. Ионова Е. Н. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты / Е.Н. Ионова. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. – 300 с.
2. Литвин Л. В. Проблема вільного розвитку особистості у теоріях Р. Штайнера і В. О. Сухомлинського / Л. В. Литвин // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 55–59.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.1. – 654 с., – Т. 3. – 670 с.
4. Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / Р. Штайнер; пер. с нем. М., 1994. – 80 с.

References

1. Ionova E. N. (1997) Valdorfska pedagogika: teoretiko-metodologicheskie aspect. [Waldorf pedagogy: theoretical and methodological aspects]. 300 p. [in Russian].
2. Litvin L. V. (2010) Problema vilnogo rozvytku osobystosti u teoriyah R. Steiner I V. O. Suhomlynskogo. [The problem of free personality development in the theories of R. Steiner and V. O. Sukhomlynsky] P. 55-59. [in Ukrainian].
3. Sukhomlynsky V. O. (1976) Vybranyitvory: v 5tomah. [Selected Works]. 640 p. [in Ukrainian].
4. Steiner R. (1994) Metodica obucheniya I predposylki vospitaniya. [Methods of training and background education]. 80 p. [in Russian].

Оксана Адаменко. Компаративний аналіз педагогічних ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського

В статті здійснено компаративний аналіз педагогічних ідей вальдорфської педагогіки, котрою основав Р. Штайнер і гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського. Даний аналіз спонукає до глибшого вивчення дисципліни «Вальдорфська педагогіка», котрою преподают студентам факультета дошкільного і початкового освіти. Виділені основні ідеї, котрі потребують порівняльного аналізу: філософські концепції: природа основне засіб навчання; формування всібічної розвитої личности; вікна періодизація і ритми життя; колегіальне самоуправління школою, взаємодія школи, сім'ї і громадськості для організації діяльності учнів; підготовка учителя.

Ключевые слова: компаративний аналіз, вальдорфська педагогіка, гуманістична педагогіка, антропософія, вікна періодизація, ритми життя, колегіальне самоуправління, підготовка учителя.

Oksana Adamenko. Comparative analysis of pedagogical ideas of Waldorf education of R. Steiner and humanistic education of V. O. Sukhomlynsky

The article deals with the comparative analysis of the pedagogical ideas of Waldorf education, founded by R. Steiner, and humanistic education of V. O. Sukhomlynsky. The analysis will contribute to a deeper study of the course "Waldorf Education", taught to students of the faculty of preschool and elementary education.

The goal of the article is to conduct a comparative analysis of pedagogical ideas of Waldorf education of R. Steiner and humanistic education of V. O. Sukhomlynsky on the basis of a holistic analysis of the dissemination and implementation of the leading ideas of Waldorf education in Ukraine.

According to the goal, the main objectives of the study are defined:

1. To analyze the leading ideas of R. Steiner Waldorf education in the context of modern philosophy of education.

2. To reveal the conceptual foundations of V.O. Sukhomlynsky humanistic education.

3. To conduct a comparative analysis of the conceptual ideas of Waldorf education of R. Steiner and humanistic education of V.O. Sukhomlynsky

The article highlights the basic ideas that require a comparative analysis: philosophical concepts: R. Steiner's anthroposophy and Sukhomlynsky's humanistic concept; the idea of freedom; nature as the main means of teaching; the formation of a well rounded personality; age periodization and life rhythms; collective school management, cooperation between school, family and the public in the organization of students' activity; teacher training.

The most promising directions for the introduction of Waldorf education ideas in the Ukrainian school are: education of elementary school students; realization of the natural, national, social and cultural contexts of their education; organization of versatile artistic and creative activity; the use of the therapeutic effect of Waldorf education.

Keywords: comparative analysis, Waldorf education, humanistic education, anthroposophy, age periodization, life rhythms, collective self-management, teacher training.

УДК 37.035

Марія БЕРЕГОВА

викладач кафедри спеціальної освіти

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна

e-mail: beregova3103@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ В ТВОРЧОСТІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті проаналізовано творчість великого педагога-гуманіста Василя Олександровича Сухомлинського щодо навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти. Проаналізовано наукові дослідження В. О. Сухомлинського щодо організації розумового розвитку дітей в умовах інклюзивної освіти та особливості підготовки вчителя, який працює в інклюзивному навчальному закладі. Визначено основні завдання, які покладаються на вчителя, який працює в інклюзивному класі. На думку В. О. Сухомлинського, важливою умовою навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку є професійна компетентність психолого-педагогічних працівників, які працюють в умовах інклюзивного навчального закладу.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивний навчальний заклад, індивідуалізація навчання.

Інтеграція дітей із особливими освітніми потребами в загальноосвітній навчальний простір швидкими темпами поширюється в Україні. Основою широкого поширення інклюзії стало законне право кожної дитини на якісне задоволення власних освітньо-виховних потреб.

Сучасні організаційно-методичні засади організації навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах зорієнтовані на учнів із середнім рівнем розвитку, і не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей із особливими освітніми потребами. Незнання педагогами форм і методів педагогічного впливу на таких дітей створює передумови для формування у них негативного ставлення до навчання.

Включення осіб з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітній простір націо-

нальної школи України зумовлює новий підхід до організації спеціальної освіти. Інклюзивний освітній простір сьогодні забезпечує дитині, незалежно від особливостей її розвитку, рівний доступ до якісної освіти в умовах масових загальноосвітніх навчальних закладів. Сучасні тенденції інклюзивного навчання дітей з особливими потребами вимагають інноваційного насичення змісту підготовки майбутніх спеціальних педагогів. Модернізація освіти зумовлює нагальну потребу у високоосвічених педагогічних кадрах, спроможних ефективно використовувати набуті знання на практиці, активно розробляти і впроваджувати нові методи роботи в умовах інклюзивного навчального закладу.

Різні аспекти розвитку інклюзивної освіти презентовано в роботах українських та зарубіжних